

# کار عام المنفعه؛ تجربه فرانسه در زمینه یکی از تدابیر جایگزین زندان\*

نوشته ژان ماری پیکار  
برگردان: مهرداد رایجیان اصلی\*\*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

\*. Community service, the french experience , By Jean - Marie Picquart (Judge seconded by the Ecole Nationale de la Magistrature).

\*\* . دانشجوی دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی و عضو انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی.



پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

## اشاره

مجازات زندان در گذشته، به عنوان یک ضمانت اجرای انسانی در برابر کیفرهای بدنی مطرح شد، ولی مطالعات و پژوهش‌های علمی دوران معاصر، کاستی‌ها و خطرهای مجازات سالب آزادی را نمایان ساخت و بتدریج، پیدایش یک جنبش فکری میانه رو را رقم زد که ابتدا در قالب بدبینی زیاد نسبت به مجازات زندان متجلی شد. جنبش تحدید قلمرو کیفر سالب آزادی، تفکرات را به سوی پیشنهاد راه حل‌های جایگزین زندان سوق داد و این اندیشه سپس مورد استقبال مراجع بین المللی، از جمله: جامعه بین المللی جرم‌شناسی، بنیاد بین المللی کیفری و زندانها و سازمان ملل متحد قرار گرفت. امروزه، تدابیر جایگزین زندان، طیف متنوعی از ضمانت اجراها را دربر می‌گیرد که بسیاری از پژوهشها بر مفید و مؤثر بودن آنها در کاهش تکرار جرم و اصلاح و بازسازی بزهکاران صحه گذارده‌اند. از میان این ضمانت اجراها، کار عام المنفعه، یکی از تدابیر جایگزین زندان به شمار می‌رود که به موجب آن، به بزهکار پیشنهاد می‌شود از طریق انجام کاری (رایگان) به نفع جامعه، به جای رفتن به زندان، در صدد جبران خطایی که مرتکب شده است برآید. به بیان دیگر، کار عام المنفعه، یکی از گزینه‌های محکومیت است که با تشخیص حالت خطرناک بزهکار و در قالب جبران خسارت و ترمیم نظم مختل شده جامعه توسط او - از طریق انجام یک کار رایگان برای جامعه - مورد حکم قرار می‌گیرد. نظام عدالت کیفری فرانسه، دارای مقررات پیشرفته‌ای در زمینه جایگزینهای مجازات

زندان و از جمله، کار عام المنفعه است. آقای ژان ماری پیکار نیز در این مقاله به بررسی این تدبیر جایگزین حبس در نزدیک به دو دهه اخیر پرداخته است و با برگردان این مقاله چنین به نظر می‌رسد که نتایج پژوهش ایشان برای خوانندگان محترم - و شاید دست اندرکاران عدالت کیفری ایران نیز - مفید و جالب توجه باشد.

### مترجم

کار عام المنفعه در فرانسه، برای نخستین بار به موجب یکی از قوانین مصوب مجلس و به اتفاق آرای تمام احزاب سیاسی، در دهم ژوئن ۱۹۸۳ معرفی شد. بروز این رویداد در فرانسه بر حسب یک اتفاق نبود، بلکه عوامل زیر در آن نقش داشتند:

- ۱- موج فزاینده سریع جمعیت زندان؛
- ۲- ترکیب تجارب مختلف در فرانسه و سایر کشورها؛
- ۳- تغییر عقاید و تفکرات درباره پیشگیری از جرم؛

### افزایش و رشد جمعیت زندان

در دهه‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰، زندانهای فرانسه حدود ۳۰ هزار نفر گنجایش داشت. این فضا با توجه به شمار زندانیان و روند اعلام عفو پس از انتخابات ریاست جمهوری، کافی بود.

پس از سال ۱۹۷۵، جمعیت زندانها به سرعت رو به افزایش نهاد. برای بررسی این توژم، دولت سوسیالیست که پس از انتخابات ۱۹۸۱ به قدرت رسیده بود، به طور پی در پی به اعلام و صدور فرمانهای عفو مبادرت ورزید، ولی پیامد تنزل جمعیت زندان،

ساختگی<sup>۱</sup> و زودگذر<sup>۲</sup> بود. شمار زندانیان در اوایل سال ۱۹۸۱ به سرعت رو به افزایش نهاد، به طوری که در ۱۹۸۹ به حدود ۴۹ هزار نفر رسید. (این رقم در ژانویه ۱۹۹۸ به ۵۳ هزار و ۸۴۵ نفر بالغ گردید).

از آن پس، اعلام فرمانهای سالیانه عفو از یک سو و سرمایه‌گذاری منابع در برنامه‌های احداث زندان از سوی دیگر، به یک ضرورت تبدیل شد.

به این ترتیب، کار عام‌المنفعه در سال ۱۹۸۳، با آگاهی از اینکه منحنی جمعیت زندان بسرعت رو به افزایش است، وارد نظام حقوقی فرانسه شد.

### ترکیب تجربه فرانسه و کشورهای خارجی

کار عام‌المنفعه ابتکار فرانسه نیست؛ کسانی که در سال ۱۹۸۳ به کارگیری این روش را مورد توجه قرار دادند، از «احکام خدمات عمومی»<sup>۳</sup> در حقوق آنگلو ساکسون (کامن لا) - بویژه کانادا - الهام پذیرفتند. آنها همچنین از تجربیاتی که در طول سالهای ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳ در فرانسه صورت پذیرفته بود، استفاده کردند.<sup>۴</sup> من نیز در این تجربیات، افتخار حضور داشتم؛ تجربیاتی که به صورت طرحهای آزمایشی برای محک کار عام‌المنفعه، پیش از معرفی قانونی آن، طراحی و در نظر گرفته شده بود. من هنوز آن دوره شوق‌انگیز و پر جنب و جوش را به خاطر دارم که موظف بودیم بدون وجود هیچ چارچوب قانونی یا منابعی، ولی با انرژی بسیار و فکری باز، بر آموخته‌های خود بیفزاییم.

یکی از درسهایی که ما از این تجارب واقعی زندگی آموختیم این بود که کار عام‌المنفعه می‌تواند کاربرد کاملاً خوبی برای «بزهکاران نخستین»<sup>۵</sup> داشته باشد، و به این ترتیب از تماس آنها با محیط کیفری جلوگیری کند و به همان اندازه نسبت به

1. Artificial.

2. Temporary.

3. Community Service Orders.

۴. منظور، آقای ژان ماری پیکار - نویسنده مقاله - است.

۵. First offenders یا مرتکبان اولیه که در مقابل تکرار کنندگان جرم قرار می‌گیرند.

تکرار کنندگان جرم - که در بازداشت و حبس به سر می‌برند - نیز می‌تواند کاربرد داشته باشد (این مسأله در لایحه مقدماتی نیز در نظر گرفته شده بود).

### تغییر عقاید و تفکرات درباره پیشگیری از جرم

کارعام المنفعه اغلب به عنوان یکی از مجازات‌هایی که در محدوده و قلمرو اجتماع<sup>۱</sup> اجرا می‌شود، توصیف می‌گردد. فرانسه، کارعام المنفعه را به عنوان یکی از سیاست‌های جدید پیشگیری از جرم - از جمله در خصوص مقام‌ها و مراجع محلی، بخش داوطلب، دستگاه‌های کیفری و دولت - معرفی کرده است.

در فرانسه یک «شورای سازمانی پیشگیری از جرم»<sup>۲</sup> وجود دارد که ریاست آن بر عهده اداره تعقیب عمومی (دادسرا)<sup>۳</sup> است. علاوه بر این، مراجع و مقام‌های محلی، به تشکیل شوراهای گروهی و مشترک<sup>۴</sup> ترغیب می‌شوند. بدیهی است، وظیفه گسترش حمایت از بزه دیدگان و طرح‌های خدمات عام المنفعه<sup>۵</sup> از اولویتهای این مراجع بوده است. به این ترتیب، برای نخستین بار، آشکارا گفته شد که مبارزه با جرم، تنها، مسأله‌ای برای متخصصان دولتی (افسران پلیس، قضات، مجیستریتهای،<sup>۶</sup> دادستانان،

1. Community.
2. Departmental council on crime prevention (CDPD).
3. The Public Prosecution Service (procureur de la Republique).
4. Communal councils.
5. Community service schemes.

آن دسته از پرونده‌های مدنی و کیفری که از شدت کمتری برخوردارند (جرایم خرد) در دادگاههای مجیستریت رسیدگی می‌شوند. در این دادگاهها هیأت منصفه وجود ندارد و معمولاً دو یا سه قاضی مجیستریت به پرونده رسیدگی می‌کنند. بیشتر آنها که به عنوان قاضی صلح شناخته می‌شوند، به طور نیمه وقت کار می‌کنند و مزدی دریافت نمی‌کنند. مجیستریتهای هنگامی که به دعوایی رسیدگی می‌کنند، رأی می‌دهند و در صورت لزوم، تصمیم می‌گیرند که چه مجازاتی باید اعمال شود. آنها همچنین می‌توانند فرد را به قید ضمانت (کفالت) آزاد کنند. برای آگاهی بیشتر بنگرید به:

مأموران زندان و مددکاران اجتماعی<sup>۱</sup> نیست، بلکه به سیاستمداران منتخب، مقامها و مراجع محلی و بخش داوطلب نیز مربوط می‌شود.

### الف. اسناد<sup>۲</sup> (اسناد قانونی)

در آغاز، گونه‌هایی از کار عام‌المنفعه، در نظام حقوقی فرانسه ایجاد شد. از سه مرحله رسیدگی‌های کیفری در فرانسه (پیش از محاکمه، در طول محاکمه و پس از آن)، کار عام‌المنفعه، تنها در دومین مرحله وجود دارد. کار عام‌المنفعه در این مرحله، یک مجازات معین در پایان یک محاکمه کیفری محسوب می‌شود. بنابر این کار عام‌المنفعه پیش از محاکمه وجود ندارد، هر چند برخی از صورتهای ساز و کار «بازسازی»<sup>۳</sup> - مانند میانجیگری یا میانجیگری - ترمیم<sup>۴</sup> - در مرحله تعقیب، به آن نزدیک‌اند. همچنین هیچ مقرراتی برای کار عام‌المنفعه پس از محاکمه - برای نمونه در ترکیب با برخی شکالهای آزادی در آزادی مشروط - وجود ندارد. فرانسه برخلاف آلمان یا ژیمبابوه، مقرراتی برای کار عام‌المنفعه به عنوان جایگزینی برای جریمه‌ای که بزهکار قادر به پرداخت آن نیست، ندارد. از سوی دیگر، رویه‌ای وجود دارد که به موجب آن، قاضی اجرای مجازاتها از دادگاه، تبدیل یک دوره شش ماهه یا کمتر زندان را به یک محکومیت تعلیقی همراه با کار عام‌المنفعه<sup>۵</sup> درخواست می‌کند؛ به این ترتیب چهار ماه از حبس به

1. Social Workers.

2. Instruments.

3. Reparation.

4. Mediation - reparation

میانجیگری و ترمیم، در شمار یکی از معروف‌ترین

طبقه بندیهای تدابیر قضازدایی (Diversion) قرار دارند. قضازدایی عبارت است از جایگزین ساختن تدابیری به جای حبس (اعم از بازداشت و زندان) که از جدیدترین دستاوردهای سیاست فردی کردن مجازاتها به شمار می‌رود. در این مقاله، میانجیگری ترمیم، به عنوان تدابیری برای قضازدایی در مرحله تعقیب کیفری، از کار عام‌المنفعه - به عنوان تدبیری در مرحله صدور حکم - متمایز شده است.

5. A suspended sentence with community service

شرط اجرای کار عام المنفعه به مدت چهار ماه تعلیق می‌شود.

### ب. اجرای کار عام المنفعه

کار عام المنفعه در بیشتر اوقات، به شکل‌های گوناگون و در زمان صدور حکم به کار می‌رود. این تدبیر جایگزین زندان مدت زمانی بین ۴۰ تا ۲۴۰ ساعت کار رایگان را برای یک مرجع محلی، عمومی یا بنیاد خیریه شامل می‌شود که باید در یک دوره مشخص قانونی انجام شود (این دوره حداکثر ۱۸ ماه است، هر چند این موعد ممکن است به وسیله قاضی تجدید نظر در واکنش به مسائل خاصی - برای نمونه به دلیل سلامتی، اشتغال و... - معلق گردد). بزهکار محکوم شده باید در جلسه رسیدگی حاضر شود و رضایت خود را ابراز دارد. کار عام المنفعه را نمی‌توان نسبت به بزهکاران غیر بزرگ سال (نابالغ)<sup>۱</sup> مورد حکم قرار داد. احکام خدمات عام المنفعه عمدتاً به دو گونه قانونی تقسیم می‌شوند:

کار عام المنفعه به عنوان محکومیت اصلی (شامل ۲۰۰ ساعت که باید در شش ماه انجام شود)؛ کار عام المنفعه در ترکیب با یک محکومیت تعلیقی (شامل سه ماه محکومیت تعلیقی زندان، به شرط انجام ۲۰۰ ساعت خدمات عمومی در مدت شش ماه) [ماده ۵۴-۱۳۲ قانون جزای فرانسه].

این مقررات به احکام تعلیق مراقبتی،<sup>۲</sup> خیلی نزدیک است و استفاده از آنها به

1. Non - adult offenders.

2. Probation: تعلیق مراقبتی، گونه متحولی از نظام تعلیق مجازات به شمار می‌رود که بر خلاف تعلیق ساده، در آن، شرایط و تکالیف خاصی برای محکوم پیش بینی می‌شود و رفتار محکوم در دوران تعلیق، به وسیله مأمور تعلیق مراقبتی (Probation Officer) تحت مراقبت و نظارت قرار می‌گیرد و در نهایت، عدم رعایت شرایط و تکالیف مندرج در حکم، به لغو تعلیق مراقبتی منجر خواهد شد. نظام تعلیق مراقبتی، امروزه به گونه جدیدتری با عنوان تعلیق مراقبتی فشرده (Intensive Supervision Probation) تحول یافته است که به طبقات مختلفی از بزهکاران - از جمله بزهکاران مواد مخدر - روا داشته می‌شود.



هیچ شرطی بستگی ندارد.

اگر بزهکار در اجرای حکم از گونه نخست کوتاهی کند، نتیجه آن، تعقیب بعدی اوست. (ماده ۵۴-۱۳۲ از قانون جزا، دو سال حبس و ۲۰۰ هزار فرانک جریمه پیش بینی می‌کند، مشروط به اینکه دادسرا به تشکیل پرونده مبادرت کرده باشد) نقض دومین گونه کار عام المنفعه، از طریق لغو کلی یا جزئی تعلیق، قابل مجازات است. (صلاحیت آن بر عهده قاضی اجرای مجازاتها است) زمانی که کار عام المنفعه با موفقیت به اتمام می‌رسد، آثار آن - بویژه در مورد سوابق کیفری - برحسب نوع خدمات عام المنفعه متفاوت است.

## ج. انتشار اطلاعات

استفاده از خدمات عام المنفعه مستلزم تلاشهای گسترده‌ای به منظور انتشار اطلاعات از جهات مختلف است:

### ۱- سیاست ارتباطی کار عام المنفعه

ایجاد خدمات عام المنفعه بر این پیش فرض استوار است که افکار عمومی، مراجع محلی و داوطلب، علاوه بر سازمانهای اداری (اجرایی) مختلف، از وجود آن آگاه شوند. این مسأله از بیشترین اهمیت برخوردار است. شایان ذکر است که مراجع محلی و داوطلب در فرانسه، عموماً خدمات عام المنفعه را به صورتی مطلوب و با همدلی پذیرفته‌اند. بیشترین کمک از سوی رسانه‌های گروهی به این مجازات شده است: فیلم برداری و عکسبرداری از خدمات عمومی آسان است و همچنین نمایش نتایج آن - از جمله با تصویر و ارقام - ساده است.

برخی از شما ممکن است ماجرای آن مرد فرانسوی را که به دلیل داستانهایی جالبش و کارهایی که در حمایت از رستورانهای غذای رایگان برای فقیران انجام داد، مشهور شد، شنیده باشید. زمانی که او به کار عام المنفعه محکوم شد، رسانه‌های گروهی سرو صدای زیادی به راه انداختند و در نتیجه، موجب آگاهی عمومی از این طرح شدند.

بدون شک، کانتونا<sup>۱</sup> همان کار را در بریتانیا و سرتاسر جهان انجام داده است.

## ۲- اطلاعاتی برای دادگاهها

### ۲-۱- اطلاعات موثق درباره بزهکار

اثر خدمات عام المنفعه عمدتاً به توانایی بزهکار در انجام کار در چارچوب محدودیتهای تحمیلی به وسیله این نوع از مجازات - از جمله حضور و غیاب، توانایی کار گروهی، کیفیت کار، تحرک و... - بستگی دارد.

به منظور جلوگیری از کوتاهی در انجام دستور خدمات عمومی، دادگاه باید اطلاعات معتبری درباره شخصیت بزهکار داشته باشد. این اطلاعات ممکن است در جریان یک تحقیق اجتماعی<sup>۲</sup> که به وسیله یک مدد کار اجتماعی یا مأمور تعلیق مراقبتی، پیش از رسیدگی انجام شده است به دست بیاید، چنانکه در بریتانیا و در برخی موارد در فرانسه معمول است. اطلاعات همچنین از طریق تحقیقاتی که پلیس انجام داده است نیز به دست می آید.

### ۲-۲- اطلاعات درباره اجرای حکم

در قلمرو نظام عدالت کیفری فرانسه، فقط دادسراها اجرای کار عام المنفعه را درخواست می کنند و تنها دادگاهها چنین احکامی صادر می کنند. این در صورتی است که احساس کنند این احکام به درستی انجام خواهد شد و نقض آنها نیز با در پی داشتن ضمانت

۱. اشاره به ماجرای محکومیت اریک کانتونا - بازیکن سابق تیم فوتبال منچستر یونایتد انگلستان - به انجام کار عام المنفعه است. کانتونا در جریان یک مسابقه فوتبال در ورزشگاه اولدترافورد، در اثر فحاشی یکی از تماشاگران تیم مقابل به سوی او حمله ور شد و او را مصدوم و مجروح ساخت. پس از طرح محاکمه در دادگاه، کانتونا محکوم شد تا در ساعات فراغت خود، در یکی از پارکهای شهر منچستر، به کودکان یتیم آموزش فوتبال بدهد.م.

اجراهای مناسب، کاملاً اطلاع داده خواهد شد.

## د. مردم و نهادها

### ۱- قضات

وجود قضات ویژه نوجوانان و قضات تجدید نظر برای بزهکاران بزرگ سال، به معرفی خدمات عام‌المنفعه در فرانسه کمک زیادی کرد. این قضات، نه تنها در پذیراندن این طرح‌ها به مراجع محلی و بخش داوطلب فعال بوده‌اند، بلکه بر اجرای روزانه احکام نظارت داشته‌اند و در نتیجه، تداوم ارتباط دستگاه قضایی را تضمین کرده‌اند. این تضمین با توجه به اینکه خدمات عام‌المنفعه یک مجازات محروم‌کننده فرد از آزادی است، مهم و اساسی تلقی می‌شود.

### ۲- کارمندان خدمات اجتماعی وابسته به دادگاهها

در کنار قضات، مددکاران اجتماعی مسؤول و پاسخگو در قبال نوجوانان و مأموران تعلیق مراقبتی و کمیته‌های اصلاحی پس از آزادی نیز در ایجاد پستهای خدمات عام‌المنفعه<sup>۱</sup> و تضمین نظارت بر احکام آن، سهیمند و مهارت آموزشی آنها، یک مؤلفه اساسی در تضمین ورود بزهکاران به برنامه به شمار می‌رود.

### ۳- کارمندان نهادهای نظارتی خدمات عام‌المنفعه

تجارب نشان می‌دهد که در انتخاب نهادها و افرادی که محکومیت‌های خدمات عام‌المنفعه را اجرا می‌کنند، دقت بیشتری باید کرد. این نهادها می‌توانند مراجع محلی و داوطلب باشند (بنیادهای خیریه اجتماعی در فرانسه نقش بسیار مهمی در این مسأله

دارند؛ این بنیادها تجربه خوبی از کار برای بخشهای غیر انتفاعی جامعه دارند؛ بسیاری از بزهکاران در کار برای این بنیادهای خیریه، احساس همبستگی می‌کنند و پی می‌برند افرادی وجود دارند که از آنها ناتوان تر و کمتر علاقه‌مندند؛ به بیان دیگر آنها درمی‌یابند که تنها نیستند). آنها همچنین به اندیشه «کار برای هیچ»<sup>۱</sup> پی می‌برند و در نتیجه، ارتباط بسیار متفاوتی با پول خواهند داشت.

درگیر ساختن بزهکاران در یک تلاش گروهی - حتی در یک مفهوم محدود - خوب است، به شرط آنکه در چارچوبی واقع شود که قادر به نشان دادن ارزش و سودمندی کار و اهمیت آن در چارچوب اصول و قواعد کار (شامل حضور و غیاب،<sup>۲</sup> انجام صحیح و مناسب کار،<sup>۳</sup> معیارها و تدابیر امنیتی،<sup>۴</sup> سودمندی<sup>۵</sup> و کنترل نحوه عملکرد این قواعد و اصول و...) باشد.

در نهایت، آنچه اهمیت دارد این است که کسانی که برای این نهادها کار می‌کنند کاملاً از اهمیت نقش این نهادها و نیز از این واقعیت که خدمات عمومی یک ضمانت اجرای قانونی مشتمل بر یک سری تعهدات و الزامات است، آگاهی یابند. این ضمانت اجراها - بویژه زمانی که بزهکار از خود حسن نیت نشان نمی‌دهد یا در صورت بروز اتفاقی در جریان اجرای حکم - لازم است بسیار آشکار باشند.

### ر. گرایشهای محکومیت در دادگاههای فرانسه

کارعام المنفعه از همان آغاز ورود به نظام حقوقی فرانسه، از سوی دادگاهها کاملاً مورد استقبال قرار گرفت. شمار احکام صادره خدمات عام المنفعه در دو ساله نخست، به ۱۰ هزار مورد رسید و پس از فرمان عفو عمومی ۱۹۸۸ با رشد سریعی که در دهمین سال آن

1. The idea of working for nothing.

2. Time keeping.

3. Doing the Job properly.

4. Safety measures.

5. The use fulness.

رخ داد، سرعت رو به افزایش نهاد.

خدمات عام‌المنفعه در عمل، برای سه دسته از بزهکاران به کارگرفته شده است:

- بزهکاران اتفاقی نخستین<sup>۱</sup> که جرمشان به نسبت، خطرناک و مهم بوده است؛
- بزهکاران سریالی<sup>۲</sup> که جرایم پایین تر از حد متوسط خطرناکی و سنگینی

مرتکب می‌شوند؛

□ مرتکبان جرایم رانندگی در دو طبقه پیشین.

بدیهی است خدمات عام‌المنفعه در فرانسه، بیشتر از سوی دادگاههای عالی به

کار گرفته می‌شوند تا تالی.

در سال ۱۹۸۴، پس از آشکار شدن قصد مجلس، دادگاهها شروع به، به کارگیری

کار عام‌المنفعه به عنوان یک جایگزین غیر سالب آزادی<sup>۳</sup> کردند. آنها به هنگام ضرورت

بازداشت و حبس، به صدور این احکام مبادرت می‌ورزیدند و زمانی که بزهکار از پذیرش

کار عام‌المنفعه امتناع می‌کرد، وی را روانه زندان می‌ساختند.<sup>۴</sup> این ضمانت اجرای

جایگزین، به تدریج از «کار عام‌المنفعه به عنوان یک جایگزین غیر سالب آزادی» به

کار «عام‌المنفعه به عنوان مجازاتی که رأساً برای مقاصد دیگری به کار می‌رود»، دگرگون

اصطلاح بزهکاران اتفاقی، به طبقه بندی پیشگامان

جرم‌شناسی تحقیقی در ایتالیا اشاره دارد. این دسته، یکی از گونه‌های بزهکاران، در طبقه بندی پنج

گانه انریکوفری را تشکیل می‌دهند و چنانکه از عنوانشان پیداست، بر خلاف مجرمان مادرزاد یا

اعتیادی، در شرایط و اوضاع و احوال خاصی، بر حسب اتفاق، مرتکب جرم می‌شوند و بنابر این

مستوجب تدابیر خفیف‌تری نسبت به بزهکاران طبقات پیشین می‌باشند. قید «نخستین» (First) نیز

آنها را از بزهکاران اتفاقی تکرار کننده جرم متمایز می‌سازد. م.

2. Serial offenders.

3. Non - custodia alternative.

۴. چنانکه پیش تر نیز اشاره شد، جلب رضایت متهم، یکی از اساسی‌ترین شرایط صدور حکم

کار عام‌المنفعه است.

شده است. هدف کار عام المنفعه، تدارک یک تدبیر مستقل و منعطف<sup>۱</sup> است که یادآور واقعیت قانون<sup>۲</sup> و وسیله‌ای برای ترمیم و بازسازی - از طریق حمایت اجتماعی،<sup>۳</sup> بازسازی اجتماعی،<sup>۴</sup> اقدام آموزشی<sup>۵</sup>: برای نمونه کار عام المنفعه در یک بیمارستان - باشد. این دگرگونی در سیاست از سوی دادگاههای فرانسه، در سالهای پس از ۱۹۹۴، عمدتاً به خاطر معرفی قانون جزای جدید روی داد که:

دادگاهها را به ارایه دلایل خاص برای تحمیل یک محکومیت زندان ملزم می‌سازد؛ مقیاس بزرگتر و بیشتری برای استفاده از کارعام المنفعه - به عنوان یک محکومیت اصلی - تدارک می‌بیند و - دادگاهها را از کاربرد پی در پی جایگزینهای غیر سالب آزادی به جای محکومیتهای زندان باز می‌دارد.

بدین ترتیب کارعام المنفعه نسبت به سایر مجازاتهای سنتی - بویژه، نهاد تعلیق ساده<sup>۶</sup> مجازات و نیز جریمه نقدی،<sup>۷</sup> و تا اندازه‌ای کمتر، تعلیق مراقبتی - موفق تر بوده است.

حال در شرایط کنونی، آیا می‌توان نتیجه گرفت که کار عام المنفعه در فرانسه به اهداف اصلی خود - یعنی کاهش میزان حبس - رسیده است؟

به نظر من، مطالعات کافی معتبری برای توجیه این نتیجه‌گیری وجود ندارد. ولی نتایج یکی از بررسی‌ها از ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۴ نشان می‌دهد:

□ شمار تمام محکومیتها و شمار محکومیتهای سالب آزادی تقریباً ثابت مانده است (شمار افراد وارد شده به زندان تقریباً ثابت است. در مرکز فرانسه این رقم در ۱۵ سال گذشته بین ۹۰ و ۸۰ هزار - با جهتی متمایل به پایین - در نوسان بوده است). باری،

1. Independent and flexible measure.

2. The reality of the law.

3. Social Support.

4. Social rehabilitation.

5. Educational action.

6. The simple form of suspended sentence. (بنگرید به پانویست شماره ۲ ص ۳۲)

7. Fine.

در عدالت کیفری کنونی فرانسه هر چند ممکن است عده کمی به زندان بروند، ولی همین عده اندک، در مقابل، مدت زیادی در زندان می‌مانند!

□ کاربرد معافیت‌های از مجازات،<sup>۱</sup> جریمه‌ها، محکومیت‌های تعلیقی ترکیبی با سایر تدابیر نظارتی برای نوجوانان، به میزان چشمگیری تنزل پیدا کرده است.

□ استفاده فزاینده‌ای از تدابیر جایگزینی مانند تعلیق مراقبتی (کمتر به صورت ترکیبی با سایر محکومیت‌ها) و کار عام‌المنفعه بویژه زمانی که با محکومیت‌های تعلیقی ترکیب می‌شود، به عمل آمده است. با این حال، این ارقام باید در متن شرایط ازدیاد فزاینده کار عام‌المنفعه در دهه نخست ارایه آن، قرار گیرد (۱۳ هزار دستور خدمات عمومی در ۱۹۹۲ - در مقایسه با ۲۱ هزار مورد در ۱۹۹۴ - صادر شده است).

برداشت من از این ارقام این است که کار عام‌المنفعه شرایطی را که در آن از مجازات حبس در فرانسه استفاده می‌شود، به گونه‌ای اساسی و قابل توجه دگرگون ساخته است، ولی انتخاب موجود به سایر مجازات‌ها را تغییر داده است. از ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۴ این ارقام نشان می‌دهد که:

□ میانگین دوره بازداشت تقریباً دو برابر شده است. (به این ترتیب که از حدود ۳/۵ ماه به ۷ ماه در ۱۰ سال، به ۸/۱ در ۱۹۹۷ رسید)؛

□ حبس، تماماً یا جزئاً بدون تعلیق، هنوز در ۲۵ درصد موارد استفاده می‌شود، و این رقم در سال ۱۹۹۴، حتی به ۲۵/۷ درصد می‌رسد. (این افزایش عمدتاً از طریق ارقام تمام محکومیت‌های غیر تعلیقی که از ۱۹/۵ درصد به ۲۰/۶ درصد رشد یافت، تشریح می‌شود)

□ برعکس، مجازات‌هایی غیر از حبس، هنوز در سه چهارم موارد به کار می‌رود، ولی توزیع<sup>۲</sup> میان جایگزین‌های مختلف غیر سالب آزادی تغییر یافته است.

بین سال‌های ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۴، دادگاه‌های فرانسه بر استفاده خود از مجازات‌های

1. Discharges.

2. Supervisory measure for Juveniles.

3. The distribution.

غیر سالب آزادی برای بزهکاران بزرگ سال افزودند. (این مسأله بویژه در مورد کاربرد کار عام‌المنفعه آشکار است، ولی در مورد تعلیق مراقبتی نیز درست است) آنها همچنین از سایر مجازاتهای جایگزین بیشتر استفاده کردند.

این افزایش، برای بزهکاران بزرگ سال، به قیمت محکومیت‌های تعلیقی ساده جزئی<sup>۱</sup> (شاید با جایگزینی تعلیق مراقبتی جزئی) و جریمه‌های نقدی (با توجه به دشواری اجرای آن و بنابر این منجر شدن به حبس در صورت عدم پرداخت آن) روی داده است.

برای بزهکاران غیر بزرگ سال، افزایش استفاده از کار عام‌المنفعه کمتر به چشم می‌خورد. کار عام‌المنفعه با سایر گونه‌های سنتی‌تر محکومیت‌های اصلاحی (ترمیمی)<sup>۲</sup> در رقابت بوده است. با این حال، برای بزهکاران پایین‌تر از سن قانونی که نسبت به اندیشه محکومیت تعلیقی مقاومت، مؤثر شناخته شده است. این گروه از بزهکاران حتی بیش از بزرگ سالان، به یک ضمانت اجرای عینی<sup>۳</sup> که بوضوح توصیف شود، نیازمندند.<sup>۴</sup>

نتایج یکی از بررسی‌ها در سال ۱۹۹۷ نشان می‌دهد بیش از ۲۱ هزار دستور کار عام‌المنفعه در ۱۹۹۴ - که ۱۲ هزار مورد آن به جوانان بین ۱۸ و ۲۴ سال مربوط می‌شد - صادر شده است، در حالی که این گروه سنی در قبال کمتر از یک سوم جرایم مسؤول اند.

### ز. تأثیر خدمات عام‌المنفعه بر جرایم و بر بازسازی بزهکاران

وقتی از قاضی اجرای مجازات‌ها پرسیده شود چند نفر از افراد از طریق کار عام‌المنفعه اصلاح شده‌اند، چنین پاسخ می‌دهد:

«می‌توانم بگویم چند نفر از افراد اصلاح شده از کار عام‌المنفعه سپاسگزار بوده‌اند. ولی بدون شک، بسیاری از قضات و مددکاران اجتماعی از این مجازات استفاده کرده‌اند».

1. Simple partially - suspended sentences.

2. Rehabilitative sentencing.

3. Concrete sanction.

۴. منظور، نیاز به شرایط واضح و روشن، و بازسازی آنان در یک بستر اجتماعی مناسب است.



پاسخ او به چه معناست؟ به طور قطع به این معنا نیست که شمار پستیهای قضاوت و مددکاری اجتماعی افزایش یافته است، بلکه بیشتر به این معنا است که:

۱ - مطالعات قابل توجهی در زمینه میزان تکرار جرم پس از اتمام کار عام‌المنفعه وجود ندارد. (با این حال باید خاطر نشان ساخت که مقایسه بررسی‌های تکرار جرم پس از اتمام آزادی مشروط و تعلیق مراقبتی نشان می‌دهد موارد اخیر اثر مثبتی در تکرار جرم دارند).

۲ - کار عام‌المنفعه با توجه به اثر اصلاحی آن برآورد نشده است.

۳ - متخصصان نظام عدالت کیفری، توان بسیار زیاد خدمات عام‌المنفعه را در رابطه با بزهکاران مورد ارزیابی مثبتی قرار داده‌اند.

در گسترش استفاده از کار عام‌المنفعه در فرانسه نباید نقش فعال مراجع محلی را از طریق نمایندگی «هیأت‌های مشترک برای پیشگیری از جرم» نادیده انگاشت. مراجع داوطلب و افرادی که تمایل خاصی به مطالعه و بررسی بزهکاران ندارند، مرتکبان را در گروه‌های مددکاران داوطلب خود جای داده‌اند.

به این ترتیب، هدف درگیر ساختن نهادهای اجتماعی مختلف در کار با متخصصان عدالت کیفری به منظور اصلاح و بازسازی بزهکاران و پیشگیری از تکرار جرم، دست یافتنی شده است. دستیابی به این هدف، در بردارنده زحمت و مشقت فراوان آن دسته از قضات و مددکاران اجتماعی بوده است که برای پذیراندن کار عام‌المنفعه به مراجع محلی و سازمانهای داوطلب، سخت کار کرده‌اند.

وظیفه آنها تشریح مجازات جدید بوده است، ولی به طور کلی‌تر، آنها خود را درگیر مباحثه‌هایی با رهبران بنیادهای خیریه و سیاستمداران محلی کرده‌اند. آنان همچنین اطلاعاتی در مورد مجازات‌ها، نظام حقوقی و کار کرد آنها و نیز درباره زندگی در زندان فراهم کرده‌اند و به این ترتیب هنگام گوش فرادادن به آنچه بزهکاران، خود باید بگویند، پرده از راز نظام کیفری برمی‌دارند.

اکنون در وضعیتی نیستیم که بگوییم آیا ما در اصلاح و بازسازی بزهکاران نقش داشته‌ایم یا خیر، هر چند تصور من از این مسأله، مثبت است. ولی از این نظر که

کار عام المنفعه، تصویر نظام عدالت فرانسه را از جهت مؤثر و انسانی تر شدن آن در نتیجه، بهبود بخشیده است یا نه، محکوم.

خدمات عمومی بخشی از سنت و عرف فرانسه محسوب نمی شود، ولی به نظام قضایی ما پیوند خورده است، به دلیل این واقعیت که به طور نزدیکی با گرایش اصلی سیاست کیفری ما از ۱۹۵۸ - با عنوان قادر ساختن دادگاهها به صدور مجازاتهای سودمند و هدفمندتر - سازگار و هماهنگ است.

### ملاحظه‌های پایانی

نتایج یکی از آخرین پژوهشهایی را که در سال ۱۹۹۷ برای وزارت دادگستری فرانسه انجام شده است، در نمودار زیر ملاحظه کنید:

اختلاف نوسان	۱۹۹۴	۱۹۸۴			
مجموع محکومیتها	۴۰۶/۵۰۵	۴۱۹/۶۵۴	%۱۰۰	%۱۰۰	۳-
محکومیتهای سالب آزادی	۸۴/۰۶۲	۸۱/۹۶۲	%۱۹	%۱۰۰	۲/۵+
محکومیتهای تعلیقی جزئی	۶/۲۱۷	۱۳/۳۰۹	%۳/۱۷	%۱/۵	۴۳-
محکومیتهای تعلیقی کلی	۱۳۴/۱۴۲	۱۱۵/۷۷۶	%۲۷/۶	%۳۳	۱۵+
تعلیق مراقبتی جزئی	۱۳/۶۳۷	۹/۷۷۰	%۲/۳	%۳/۳۵	۱۹+
تعلیق مراقبتی کلی	۲۸/۴۲۳	۱۶/۹۶۴	%۴	%۶/۹	۶۷+
محکومیت تعلیقی همراه با خدمات عام المنفعه	۱۰/۵۹۱	۱/۱۵۲	%۰/۳	%۲/۶	۸۱۹+
خدمات عمومی به عنوان مجازات اصلی	۱۰/۵۳۶	۲/۴۷۷	%۰/۶	%۲/۵۹	۳۲۵+
سایر محکومیتهای غیر سالب آزادی	۳۲/۶۶۳	۲۰/۹۱۹	%۵	%۸	۵۶+
جریمه‌های نقدی	۶۹/۷۰۷	۱۱۵/۶۷۵	%۲۷/۵	%۱۷	۴۰-
تدابیر آموزشی	۹/۳۷۱	۳۲/۸۶۶		%-۷۲	
معافیت‌های مجازات	۶/۰۳۱	۷/۲۳۳			۱۷-